

Nikodem Rycko
Uniwersytet Warszawski

WSKAZANIE PRAWA WŁAŚCIWEGO PRZEZ OSOBE ŻĄDAJĄCĄ OCHRONY DÓBR OSOBISTYCH WEDŁUG USTAWY – PRAWO PRYWATNE MIĘDZYNARODOWE¹

1. WPROWADZENIE

Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe² stanowi podstawowe źródło obowiązujących w Polsce norm kolizyjnych. Uregulowano w nich prawo właściwe znajdujące zastosowanie w sytuacjach z zakresu prawa prywatnego, powiązanych z więcej niż jednym państwem, czyli zawierających tzw. element obcy. Normy te rozstrzygają kolizje między poszczególnymi systemami prawa materialnego poprzez określenie, które z nich należy zastosować. Powyższa ustawa, stanowiąca już trzeci polski akt prawny normujący całościowo problematykę prawa prywatnego międzynarodowego³, zawiera wiele rozwiązań oryginalnych, niemających wcześniejszych odpowiedników. Nowością jest między innymi uregulowanie problematyki prawa właściwego dla dóbr osobistych i ich ochrony⁴. Polski ustawodawca wypełnił tym samym lukę istniejącą w międzynarodowym prawie zobowiązań Unii Europejskiej. Zgodnie z art. 1

¹ Publikacja powstała w ramach projektu sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji nr DEC-2011/03/N/HS5/02816.

² Tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 1792 (dalej: p.p.m.).

³ Zastąpiła ona ustawę z dnia 12 listopada 1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. nr 46, poz. 290, z późn. zm.), której poprzedniczką była z kolei ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (Prawo prywatne międzynarodowe) (Dz.U. nr 101, poz. 581, z późn. zm.).

⁴ Zob. J. Balcarczyk, *Prawo właściwe dla dobrego imienia osoby fizycznej i jego ochrony*, Warszawa 2014; *eadem*, *Wybrane problemy związane z projektem ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe*, „Rejent” 2009, nr 7–8, s. 22–25; M. Pilich, *Prawo właściwe dla dóbr osobistych i ich ochrony*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2012, z. 3, s. 599–650; *idem*, *Prawo właściwe dla dóbr osobistych i ich ochrony*, (w:) J. Poczobut (red.), *Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego*, Warszawa 2013, s. 234–256; M. Wałachowska, *Kolizyjnoprawne aspekty naruszenia dóbr osobistych*, (w:) J. Balcarczyk (red.), *Dobra osobiste w XXI wieku: nowe wartości, zasady, technologie/Rights of Personality in the XXI Century: New Values, Rules, Technologies*, Warszawa 2012, s. 254–274.

ust. 2 lit. g rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 864/2007 z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczącego prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych („Rzym II”)⁵ z zakresu jego zastosowania wyłączone są zobowiązania wynikające z naruszenia prawa do prywatności i innych dóbr osobistych, w tym zniesławienie⁶.

W art. 16 ust. 1 p.p.m. dobra osobiste osoby fizycznej poddano prawu ojczystemu, czyli wskazanemu za pomocą łącznika obywatelstwa. Według art. 16 ust. 2 p.p.m. osoba fizyczna, której dobro osobiste jest zagrożone naruszeniem lub zostało naruszone, może żądać ochrony na podstawie prawa państwa, na którego terytorium nastąpiło zdarzenie powodujące to zagrożenie naruszenia lub naruszenie, albo prawa państwa, na którego terytorium wystąpiły skutki tego naruszenia. Według art. 16 ust. 3 p.p.m., jeżeli do naruszenia dobra osobistego osoby fizycznej doszło w środkach społecznego przekazu, o prawie do odpowiedzi, sprostowania lub innego podobnego środka ochronnego rozstrzyga prawo państwa, w którym ma siedzibę albo miejsce zwykłego pobytu nadawca lub wydawca.

W art. 20 p.p.m. zawarto nakaz odpowiedniego stosowania przepisów art. 16 do ochrony dóbr osobistych osób prawnych⁷. Z kolei według art. 21 p.p.m. przepisy art. 17–20 stosuje się odpowiednio do jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

Przedmiotem dalszych rozważań będzie wyłącznie norma kolizyjna wyrażona w art. 16 ust. 2 p.p.m. Zawiera ona dwa łączniki: miejsce zdarzenia powodującego zagrożenie lub naruszenie dóbr osobistych oraz miejsce wystąpienia skutków tego naruszenia. Połączenie ich spójnikiem „albo” jest interpretowane w doktrynie jako nakaz zastosowania tylko jednego z dwóch wskazanych systemów prawnych⁸. Ustawodawca uregulował zatem prawo właściwe dla ochrony dóbr osobistych za pomocą metody wskazania alternatywnego. Polega ona na tym, że w jednej normie kolizyjnej zawartych jest kilka łączników, na podstawie których wskazane może być kilka różnych systemów prawnych, ale zastosowane mogą zostać normy merytoryczne tylko jednego z nich⁹.

⁵ Dz.Urz. UE L 199 z 31.07.2007, 40 (dalej: rozporządzenie rzymskie II).

⁶ Szerzej zob. np. J. Balcarczyk, *Prawo właściwe dla zobowiązań wynikających z naruszenia dóbr osobistych w rozporządzeniu o prawie właściwym dla zobowiązań pozaumownych*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2011, t. 9, s. 63–108.

⁷ J. Balcarczyk, *Wybrane problemy...*, s. 22–25; M. Pilich, *Prawo właściwe...*, 2012, s. 649.

⁸ J. Balcarczyk, *Wybrane problemy...*, s. 24; M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2012, s. 115; M. Pilich, *Prawo właściwe...*, 2012, s. 623; Uzasadnienie projektu ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe, druk Sejmu VI kadencji nr 1277, s. 14.

⁹ A. Mączyński, *Wskazanie kilku praw przez normę kolizyjną prawa prywatnego międzynarodowego*, (w:) A. Mączyński, M. Pazdan, A. Szpunar (red.), *Rozprawy z polskiego i europejskiego prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Józefowi Skąpskiemu*, Kraków 1994, s. 236.

Z brzmienia art. 16 ust. 2 p.p.m. nie wynika jednoznacznie, kto i w jaki sposób powinien określić, który ze wskazanych alternatywnie systemów prawnych zostanie zastosowany. Nie określono również skutków braku takiego wskazania. Zagadnienia te są rozważane w dalszej części niniejszego opracowania.

2. PODMIOT UPRAWNIONY DO WSKAZANIA PRAWA WŁAŚCIWEGO DLA OCHRONY DÓBR OSOBISTYCH

Według ustaleń doktryny określenie, który z systemów prawnych wskazanych alternatywnie powinien być zastosowany, może nastąpić w różny sposób. Jedną z możliwości jest wskazanie preferencyjne, polegające na pozostawieniu rozstrzygnięcia powyższej kwestii sądowi na podstawie kryterium korzystniejszych skutków dla określonej osoby niż wynikające z praw wskazanych za pomocą pozostałych łączników. Odmiennym rozwiązaniem jest wskazanie opcyjne, według którego sąd powinien zastosować to prawo, za którym opowiedziała się określona osoba¹⁰. Wybór jednej z powyższych metod należy do ustawodawcy, który dokonuje tego, formułując w określony sposób normy kolizyjne. W przypadku art. 16 ust. 2 p.p.m. sformułowanie przepisu nie jest jednoznaczne i ustalenie, która z przedstawionych metod regulacji została w nich przyjęta, może budzić wątpliwości.

Powyższego zagadnienia nie rozstrzygnięto w orzecznictwie. Od czasu wejścia w życie obowiązującej ustawy kolizyjnej polskie sądy rozpoznawały sprawy o ochronę dóbr osobistych z elementami międzynarodowymi, nie poświęcając jednak zagadnieniom kolizyjnoprawnym większej uwagi. W przypadku niektórych orzeczeń za wyłączną podstawę rozstrzygnięcia przyjęto prawo polskie, pomijając w uzasadnieniu kwestię prawa właściwego. W tych przypadkach, w których była ona podejmowana, rozważania sądów nie zawierają rozstrzygnięcia analizowanego zagadnienia¹¹.

Rozbieżne stanowiska wyrażono natomiast w doktrynie. Według jednego z reprezentowanych poglądów w art. 16 ust. 2 p.p.m. dopuszczono wybór podstawy prawnej roszczenia niewymagający jednak złożenia oświadczenia woli w przedmiocie prawa właściwego¹². Ustalenie, czy roszczenie dochodzone przez powoda znajduje oparcie bądź w prawie miejsca zdarzenia, bądź w prawie

¹⁰ A. Mączyński, *Wskazanie kilku praw...*, s. 238–242.

¹¹ Zob. np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 30 września 2015 r., I ACa 403/15, LEX nr 1820409.

¹² M. Pazdan, *Kolizyjnoprawny wybór prawa a inne przejawy autonomii woli w prawie prywatnym międzynarodowym*, (w:) A. Matlak, S. Stanisławska-Kloc (red.), *Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, Warszawa 2013, s. 787.

miejsca skutku, jest zadaniem sądu. Stanowisko to zostało uzasadnione treścią art. 328 § 2 *in fine* oraz art. 1143 § 1 zd. pierwsze k.p.c., z tym zastrzeżeniem, że nie jest wykluczone współdziałanie strony z sądem w poszukiwaniu podstawy prawnej powództwa¹³.

Powyższy pogląd może jednak budzić pewne wątpliwości. W odniesieniu do stwierdzenia, zgodnie z którym nie jest wykluczone współdziałanie strony z sądem w poszukiwaniu podstawy prawnej powództwa, należy postawić pytanie, czy wskazanie przez stronę prawa właściwego jest dla sądu wiążące. Odpowiedź twierdząca prowadziłaby do wniosku, że wspomniane współdziałanie może być dla powoda niekorzystne, ponieważ może prowadzić do zbadania zasadności powództwa wyłącznie na podstawie jednego systemu prawnego, podczas gdy bierność powoda zwiększałaby szanse uzyskania korzystnego wyniku procesu. Z kolei brak związania sądu wskazaną przez powoda podstawą prawną podważyłoby celowość wspomnianego współdziałania, gdyż w każdym przypadku należałoby zbadać treść dwóch systemów prawnych.

Pogląd o istnieniu obowiązku oceny zasadności powództwa na podstawie obu systemów prawnych jest szczególnie istotny w przypadku, gdy w pozwie określono materialnoprawną podstawę żądania, która odpowiada powiązaniu określonemu w art. 16 ust. 2 p.p.m., a jednocześnie na jej podstawie powództwo powinno ulec oddaleniu. Powstaje pytanie, czy w takim przypadku sąd powinien badać dopuszczalność udzielenia ochrony również na podstawie prawa drugiego państwa. Wydaje się, że stanowiłoby to nadmierne skomplikowanie mechanizmu rozstrzygania spraw o ochronę dóbr osobistych, w szczególności w sytuacji, gdy drugim z rozważanych systemów prawnych jest prawo obce. Ponadto utrudniona byłaby również sytuacja procesowa pozwanego, który musiałby ustosunkować się do roszczenia na podstawie prawa dwóch państw jednocześnie.

Szczególne trudności byłyby związane z jednoczesnym dochodzeniem kilku roszczeń z tytułu tego samego zdarzenia. Tytułem przykładu, mogłoby się okazać, że na podstawie prawa polskiego żądanie opublikowania przeprosin jest zasadne, a roszczenie o zadośćuczynienie – bezzasadne. Z kolei w tej samej sprawie na podstawie prawa angielskiego, wskazanego w drugim z łączników lokalnych, można by skutecznie żądać zadośćuczynienia, ale już nie przeprosin. Konieczność zbadania zasadności powództwa według obu systemów prawnych prowadziłaby w takiej sytuacji do problemów trudnych do rozwiązania. Z kolei w przypadku, gdy wszystkie roszczenia okażą się zasadne według obu rozważanych systemów prawnych, sąd stanie przed problemem uzasadnienia, który z nich stanowi podstawę rozstrzygnięcia.

W doktrynie wskazano, że sądowi trudniej niż poszkodowanemu jest ustalić, które prawo jest dla niego najbardziej korzystne. W zależności od konkretnej sytuacji może to być w szczególności albo prawo, w którym przewidziano

¹³ *Ibidem*.

najwyższe odszkodowanie, albo to, w którym najłatwiej wykazać spełnienie przesłanek odpowiedzialności¹⁴. Powyższy pogląd można rozwinąć, powołując również inne okoliczności mające znaczenie dla powoda, np. krąg osób odpowiedzialnych za naruszenie. Ponadto strony mogą odmiennie oceniać korzyści wynikające z poszczególnych systemów prawnych¹⁵. W wielu przypadkach ich ocena i porównanie będą niemożliwe.

W związku z powyższym bardziej trafnym rozwiązaniem wydaje się przyjęcie, że uprawnienie do określenia, który z alternatywnie wskazanych systemów prawnych znajdzie zastosowanie, przysługuje osobie żądającej ochrony¹⁶. Wniosek ten wydaje się również w większym stopniu odpowiadać językowemu sformułowaniu art. 16 ust. 2 p.p.m.

3. SPOSÓB WSKAZANIA PRAWA WŁAŚCIWEGO PRZEZ UPRAWNIONEGO

Przyjęcie poglądu, że określenie, który z systemów prawnych wskazanych łącznikami przewidzianymi w art. 16 ust. 2 p.p.m. znajdzie zastosowanie, należy do osoby żądającej ochrony, rodzi pytanie o prawny charakter tej kompetencji. W szczególności należy rozważyć, czy realizacja powyższego uprawnienia stanowi wybór prawa właściwego.

W uzasadnieniu projektu ustawy stwierdzono, że osobie, o której dobro chodzi, przyznano wybór spośród systemów prawnych wskazanych określonymi łącznikami¹⁷. W doktrynie wyrażane są rozbieżne poglądy dotyczące powyższego uprawnienia. Charakter wyboru prawa wprost przypisuje mu J. Balcarczyk¹⁸, podkreślając, że stanowisku temu nie stoi na przeszkodzie ograniczenie przez ustawodawcę zakresu autonomii woli ani fakt, iż wskazanie prawa właściwego jest dokonywane jednostronnie¹⁹. Z kolei M. Pilich jest zdania, że instytucja uregulowana w art. 16 ust. 2 p.p.m. stanowi swoisty przejaw autonomii woli w prawie prywatnym międzynarodowym będący jednym z rodzajów wyboru

¹⁴ T. Pajor, *Odpowiedzialność deliktowa w prawie prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 1989, s. 199–200; M. Świerczyński, *Delikty internetowe w prawie prywatnym międzynarodowym*, Kraków 2006, s. 79.

¹⁵ A. Sapota, *Chińskie prawo prywatne międzynarodowe*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2012, z. 1, s. 268.

¹⁶ J. Balcarczyk, *Wybrane problemy...*, s. 24–25.

¹⁷ Uzasadnienie projektu ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe, druk Sejmu VI kadencji nr 1277, s. 13.

¹⁸ J. Balcarczyk, *Prawo właściwe dla dobrego imienia...*, s. 172.

¹⁹ *Ibidem*, s. 170.

prawa w szerokim rozumieniu²⁰. Ponadto w wielu wypowiedziach dotyczących przepisów obowiązującej ustawy kolizyjnej, w których przewidziano wybór prawa, art. 16 ust. 2 p.p.m. nie został wymieniony²¹.

W doktrynie wskazuje się, że wybór prawa jest łącznikiem²² albo że pełni funkcję łącznika²³. Polega na tym, że strony albo wyłącznie jeden podmiot wskazują prawo właściwe, dokonując czynności prawnej²⁴. Stanowi ona czynność prawa prywatnego międzynarodowego, której podstawowy skutek jest ukierunkowany na określenie prawa właściwego²⁵. Przy ustalaniu, czy dokonano wyboru prawa, może być wzięta pod uwagę tylko rzeczywista wola stron. Jej ocena jest dokonywana według ogólnych zasad dotyczących oświadczeń woli²⁶.

Wybór prawa wywiera skutki przede wszystkim w sferze kolizyjnoprawnej. Ma również znaczenie procesowe, ale punkt ciężkości znajduje się w prawie kolizyjnym. Przytoczenie przez strony faktu dokonania wyboru podlega ocenie prawa procesowego, a sama czynność – normom prawa kolizyjnego²⁷.

Gdyby przyjąć pogląd, że w art. 16 ust. 2 p.p.m. dopuszczono wybór prawa właściwego, byłby to wybór ograniczony do systemów prawnych wskazanych dwoma łącznikami. Należałoby przyjąć, że zastosowanie określonego prawa materialnego wymaga złożenia jednostronnego oświadczenia woli przez osobę żądającą ochrony. Dokonywana w ten sposób czynność prawna podlegałaby normom zawartym w art. 4 p.p.m., w którym zamieszczono ogólną regulację wyboru prawa.

²⁰ M. Pilich, *Prawo właściwe...*, 2012, s. 624.

²¹ Tak m.in. U. Ernst, *Polskie prawo prywatne międzynarodowe. Rekodyfikacja krajowa w czasach unifikacji europejskiej*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2013, z. 1, s. 29; A. Mączyński, *Kodyfikacyjne zagadnienia części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego*, (w:) A. Janik (red.), *Studia i rozprawy. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Calusowi*, Warszawa 2009, s. 423; M. Pazdan, *Nowa polska ustawa o prawie prywatnym międzynarodowym*, „Państwo i Prawo” 2011, z. 6, s. 26.

²² K. Przybyłowski, *Prawo prywatne międzynarodowe. Część ogólna*, Lwów 1935, s. 105; J. Skąpski, *Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym w zakresie zobowiązań z umów*, Kraków 1964, s. 25.

²³ M. Czepelak, *Wybór prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych w rozporządzeniu rzymskim II*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2009, z. 2, s. 521; B. Fuchs, *Następczy wybór prawa*, (w:) M. Pazdan (red.), *Valeat aequitas. Księga pamiątkowa ofiarowana Księdzu Profesorowi Remigiuszowi Sobańskiemu*, Katowice 2000, s. 108; M. Pazdan, *Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym – aktualne tendencje*, (w:) M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar (red.), *Europeizacja prawa prywatnego*, Warszawa 2008, s. 139; *idem*, *Kolizyjnoprawny wybór prawa...*, s. 782.

²⁴ M. Pazdan, *Kolizyjnoprawny wybór prawa...*, s. 781–782.

²⁵ M. Pazdan, *Kolizyjnoprawny wybór prawa...*, s. 782; M. Pilich, *Dopuszczalność „milszej” zgody na wybór statutu kontraktowego w toku procesu. Glosa do wyroku sądu apelacyjnego w Poznaniu z 24 stycznia 2006 roku, I ACa 795/05*, „Studia Iuridica” 2008, t. XLIX, s. 296.

²⁶ J. Skąpski, *Autonomia woli...*, s. 130.

²⁷ B. Fuchs, *Następczy wybór...*, s. 116.

Zgodnie z art. 4 ust. 1 p.p.m. wyboru statutu ochrony dóbr osobistych można by dokonać nie tylko wyraźnie, lecz także w sposób dorozumiany. Przy ustalaniu, czy wyboru dokonano i czy jest on ważny, należałoby stosować prawo wskazane normami kolizyjnymi zawartymi w art. 17, 24 i 25 p.p.m., przy czym na podstawie art. 4 ust. 4 p.p.m. następcza zmiana prawa właściwego nie miałaby wpływu na ważność formalną dokonanego wyboru. Na podstawie art. 4 ust. 6 p.p.m. dopuszczalna byłaby zmiana i uchylenie wyboru prawa, a zgodnie z poglądami doktryny – również wybór dokonany pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu. Należałoby również przyjąć zastosowanie art. 4 ust. 3 p.p.m., zgodnie z którym wybór prawa dokonany po powstaniu stosunku prawnego nie narusza praw osób trzecich. Dopuszczalne byłoby wskazanie prawa właściwego przez pełnomocnika, jednak w tym celu byłoby wymagane pełnomocnictwo do dokonania czynności wyboru prawa. Osoba dysponująca wyłącznie pełnomocnictwem procesowym nie miałaby do tego umocowania²⁸.

Jest jednak dalece wątpliwe, czy powyższe rozwiązania, będące konsekwencją zastosowania norm art. 4 p.p.m., są odpowiednie dla analizowanej instytucji. W przypadku ochrony dóbr osobistych określenie prawa właściwego następuje jednostronnie i wyłącznie spośród systemów prawnych wskazanych dwoma łącznikami. Ponadto w doktrynie wskazuje się, że ze sformułowania „może żądać ochrony” wynika, iż wskazanie prawa właściwego następuje wyłącznie w związku z wytoczeniem powództwa o ochronę dóbr osobistych. Wskazanie to jest wiążące tylko w konkretnej sprawie²⁹. Tymczasem unormowanie wyboru prawa w art. 4 p.p.m. jest wzorowane na rozwiązaniach przyjętych w konwencji rzymskiej z 1980 r.³⁰, a przez to dostosowane do problematyki zobowiązań umownych³¹. Nie stanowi zatem odpowiedniej podstawy do rozstrzygnięcia problemów powstających w związku ze stosowaniem art. 16 ust. 2 p.p.m.

Uzasadniając pogląd o dopuszczeniu wyboru prawa w art. 16 ust. 2 p.p.m., J. Balcarczyk odwołuje się do art. 7 rozporządzenia rzymskiego II³², wskazując, że w przypadku tego przepisu w doktrynie nie ma wątpliwości, iż prawodawca przyznał możliwość dokonania wyboru³³. Wynika to wprost z motywu 25 pre-

²⁸ Zob. np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 15 października 2014 r., VI ACa 1442/13, LEX nr 1621244.

²⁹ M. Pilich, *Prawo właściwe...*, 2012, s. 624.

³⁰ Konwencja o prawie właściwym dla zobowiązań umownych otwarta do podpisu w Rzymie dnia 19 czerwca 1980 r. (Dz.Urz. UE C 169 z 8.07.2005, s. 10, z późn. zm.).

³¹ A. Mączyński, *Kodyfikacyjne zagadnienia...*, s. 423.

³² Zgodnie z powołanym przepisem: „Prawem właściwym dla zobowiązania pozaumownego wynikającego ze szkody w środowisku naturalnym lub ze szkody na osobie lub w mieniu, będącej następstwem takiej szkody, jest prawo określone zgodnie z art. 4 ust. 1, chyba że osoba dochodząca odszkodowania decyduje się poddać swoje roszczenie prawu państwa, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące szkodę”.

³³ J. Balcarczyk, *Prawo właściwe dla dobrego imienia...*, s. 171.

ambuły rozporządzenia³⁴. Również M. Czepelak w odniesieniu do norm rozporządzenia stwierdza, że prawo wskazania opcyjnego, czyli powierzenie jednej ze stron decyzji, który z alternatywnie wskazanych systemów prawnych ma być zastosowany, może być uznane za jednostronny wybór prawa³⁵.

Należy jednak podkreślić istotną różnicę między powołanym przepisem prawa unijnego i art. 16 ust. 2 p.p.m. W drugim z nich nie określono prawa właściwego na wypadek braku dokonania wskazania przez osobę żądającą ochrony. Tymczasem można zauważyć, że skutkiem wyboru prawa jest odstąpienie od zastosowania prawa określonego przez ustawodawcę³⁶. Prawo to jest wskazane za pomocą kryterium uznanego za najbardziej trafne, a tym samym jego normy merytoryczne powinny być najbardziej adekwatne dla ukształtowania praw i obowiązków stron. Z tego względu poddanie określonej sytuacji innemu prawu może nastąpić wyłącznie w sposób dostatecznie pewny. Co do zasady na skutek wyboru prawa następuje ukształtowanie sytuacji prawnej stron niezależnie od jakiegokolwiek postępowania sądowego.

Tymczasem w przypadku ochrony dóbr osobistych ustawodawca w ogóle nie wskazał prawa właściwego w braku wyboru. Oba systemy prawne wskazane alternatywnie w art. 16 ust. 2 p.p.m. są ściśle związane z ocenianą sytuacją. Zastosowane łączniki stanowią różne sposoby interpretacji kryterium miejsca czynu niedozwolonego, będącego łącznikiem tradycyjnie przyjmowanym dla wskazania statutu deliktowego. Można wręcz stwierdzić, że uprawnienie osoby żądającej ochrony dóbr osobistych polega na określeniu tego sposobu rozumienia miejsca deliktu, który z jej punktu widzenia jest bardziej odpowiedni.

Ponadto nie ulega wątpliwości, że bezpośrednim skutkiem realizacji rozważanego uprawnienia jest ustalenie prawa właściwego. Stanowi ono zatem przejaw kolizyjnoprawnej autonomii woli. Można przyjąć, że jest to wybór prawa właściwego, jednak bardzo nietypowy i znacząco ograniczony. Można również twierdzić, że rozważane uprawnienie stanowi inny rodzaj realizacji autonomii woli, do której normy o wyborze prawa stosuje się odpowiednio³⁷.

W szczególności należy przyjąć, że w analizowanym zakresie niedopuszczalny jest wybór częściowy i złożony. W doktrynie stwierdzono natomiast, że można dokonać wskazania prawa właściwego odrębnie co do każdego z pozwa-

³⁴ Powołany fragment preambuły brzmi następująco: „W odniesieniu do szkód w środowisku naturalnym art. 174 Traktatu, zgodnie z którym wymaga się wysokiego poziomu ochrony, w oparciu o zasadę ostrożności oraz zasadę działania zapobiegawczego, zasadę naprawiania szkody w pierwszym rzędzie u źródła oraz zasadę «zanieczyszczający płaci», w pełni usprawiedliwia zastosowanie zasady uprzywilejowania poszkodowanego. Kwestia, kiedy osoba dochodząca odszkodowania może dokonać wyboru prawa właściwego, powinna być określana zgodnie z prawem państwa członkowskiego, do którego zwrócono się o rozstrzygnięcie sprawy”.

³⁵ M. Czepelak, *Wybór prawa właściwego...*, s. 526–527.

³⁶ *Ibidem*, s. 521.

³⁷ M. Pilich, *Prawo właściwe...*, 2012, s. 625.

nych, a także odrębnie przez każdego z pokrzywdzonych w sprawie przeciwko jednemu pozwanemu³⁸.

Wiele istotnych zagadnień dotyczy złożenia oświadczenia woli o wyborze prawa, jego ważności, skuteczności, formy oraz reguł działania przez pełnomocnika. Ze względu na ograniczenie skutków rozważanego uprawnienia wyłącznie do postępowania, w którym jest realizowane, można rozważać pogląd, zgodnie z którym w odniesieniu do powyższych kwestii należałoby stosować regulacje procesowe. Oznaczałoby to w szczególności, że oświadczenie o zastosowaniu określonego prawa powinno być złożone w formie przewidzianej dla czynności procesowych, a pełnomocnictwo procesowe byłoby wystarczającym umocowaniem do wskazania prawa w cudzym imieniu. Wydaje się jednak, że ze względu na kolizyjne skutki rozważanego uprawnienia należy przyjąć pogląd o stosowaniu norm dotyczących wyboru prawa. Ponieważ jednak chodzi o wybór wyłącznie w szerokim znaczeniu albo podobny do wyboru przejaw autonomii woli, zasadny wydaje się wniosek, że powyższe normy powinny być stosowane odpowiednio.

Kolejną istotną kwestią jest chwila dokonania wskazania prawa właściwego oraz dopuszczalność jego zmiany. Zasadne wydaje się stanowisko, że powyższe zagadnienia należy rozstrzygać na podstawie regulacji prawa procesowego, w których unormowano terminy dotyczące przedstawiania twierdzeń w toku postępowania.

Należy ponadto zwrócić uwagę na pogląd, zgodnie z którym powinno się dopuścić zawarcie umowy, na podstawie której pokrzywdzony zobowiązałby się do dokonania wyboru określonego prawa³⁹. Jest jednak wątpliwe, czy istnieją dostateczne podstawy normatywne do przyjęcia takiego poglądu. Byłoby to równoznaczne z umożliwieniem dokonania wyboru prawa właściwego dla ochrony dóbr osobistych przez strony, co jednak zgodnie z przepisami ustawy kolizyjnej nie jest dopuszczalne.

Prawo właściwe może być skutecznie wybrane jedynie, jeżeli wynika to z określonego przepisu, tymczasem w przypadku ochrony dóbr osobistych brak jest takiej regulacji. Jeżeli sprawca naruszenia i pokrzywdzony decydują się uzgodnić prawo właściwe, następuje to z reguły w związku z zawarciem ugody i w celu uniknięcia sporu sądowego. Ponieważ jednak polski ustawodawca nie przewidział możliwości wyboru prawa w rozważanym zakresie, porozumienie stron dotyczące naruszenia dóbr osobistych może mieć jedynie charakter umowy prawa materialnego.

W przypadku wytoczenia powództwa o ochronę dóbr osobistych nie można odmówić zastosowania prawa wskazanego przez powoda, jeżeli odpowiada ono jednemu z łączników zawartych w art. 16 ust. 2 p.p.m. Może to być inny system prawny, niż wzięty pod uwagę przy zawieraniu powyższej umowy. Działaniu

³⁸ J. Balcarczyk, *Prawo właściwe dla dobrego imienia...*, s. 172–173.

³⁹ *Ibidem*, s. 173.

powoda w złej wierze, polegającemu na zawarciu wspomnianej umowy według określonego prawa materialnego i wytoczeniu powództwa w oparciu o normy merytoryczne innego prawa, można przeciwdziałać na podstawie ogólnych instytucji prawa kolizyjnego, w szczególności klauzuli porządku publicznego. Zastosowanie mogą również znaleźć normy merytoryczne prawa właściwego, na przykład klauzula zasad współżycia społecznego.

4. PRAWO WŁAŚCIWE W BRAKU WSKAZANIA PRZEZ UPRAWNIONEGO

W razie ustanowienia norm kolizyjnych dopuszczających wybór prawa właściwego, ustawodawca z reguły określa również prawo właściwe w braku wyboru. Jeżeli żaden z uprawnionych podmiotów nie skorzysta z przysługującej mu autonomii woli, zastosowanie znajduje system prawny ustalony na podstawie innych kryteriów. Natomiast w przypadku ochrony dóbr osobistych norma zawarta w art. 16 ust. 2 p.p.m. wyczerpuje ustawową regulację prawa właściwego. W związku z powyższym należy postawić pytania: czy osoba żądająca ochrony ma obowiązek wskazania prawa właściwego oraz w jaki sposób należy ustalić to prawo, jeżeli go nie wskaże.

Dla rozstrzygnięcia powyższych kwestii mają znaczenie okoliczności, w jakich dochodzi do żądania ochrony dóbr osobistych. Następuje to poprzez wytoczenie powództwa zawartego w pozwie będącego pismem procesowym. Wymagania, jakie powinny zostać spełnione, aby sąd rozstrzygnął merytorycznie o zasadności powództwa, zostały określone przepisami prawa procesowego. Nie należy do nich podanie materialnoprawnej podstawy żądania pozwu ani tym bardziej wskazanie prawa właściwego. Wymagania pozwu są określone wyczerpująco i z art. 16 ust. 2 p.p.m. nie wynika obowiązek zawarcia w nim dodatkowych elementów mających postać wskazania prawa właściwego. Powód może ograniczyć się do przytoczenia okoliczności faktycznych uzasadniających jego żądanie⁴⁰. Natomiast zgodnie z art. 51a § 1 ustawy z dnia 21 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁴¹ ustalenie łącznika, a następnie prawa właściwego dla rozstrzygnięcia sprawy następuje z urzędu, a więc bez potrzeby powołania przez strony postępowania⁴².

W związku z powyższym nie można przyjąć, że w art. 16 ust. 2 p.p.m. ustawodawca wprowadził obowiązek wskazania przez powoda prawa właściwego dla

⁴⁰ M. Pazdan, *Kolizyjnoprawny wybór prawa...*, s. 787.

⁴¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 23.

⁴² T. Ereciński, *Ogólne zagadnienia stosowania prawa obcego przez sądy*, „Problemy Prawne Handlu Zagranicznego” 1995, t. 18, s. 76.

ochrony dóbr osobistych. Stanowiłoby to odstępstwo od reguły stosowania prawa właściwego z urzędu oraz braku nakazu powołania materialnoprawnej podstawy roszczenia.

W razie przyjęcia, że na powodzie spoczywa obowiązek wskazania prawa właściwego, należałoby uznać, że norma wyrażona w art. 16 ust. 2 p.p.m. ma charakter zarówno kolizyjny, jak i procesowy, ewentualnie że przepis ten wyraża dwie normy należące do wymienionych dziedzin prawa. Z jednej strony zawierałby on unormowanie prawa właściwego, z drugiej – wyrażałby nakaz wskazania prawa materialnego przez osobę żądającą ochrony. Co prawda, nie ulega wątpliwości, że dla przynależności norm prawnych do określonych dziedzin prawa nie jest decydujące, w jakim akcie prawnym je zamieszczono, jednak przy wykładni przepisów, które nie są jednoznaczne, ich lokalizacja ma istotne znaczenie. W polskiej doktrynie wyraźnie rozgranicza się prawo kolizyjne od prawa procesowego. Obowiązująca ustawa kolizyjna nie zawiera regulacji z zakresu postępowania cywilnego i wobec istniejących wątpliwości co do wykładni art. 16 ust. 2 p.p.m. nie wydaje się zasadne przyjęcie, aby akurat w tym przypadku ustawodawca wprowadził wyjątek.

Zdaniem J. Balcarczyk⁴³ w sytuacji niewskazania prawa właściwego przez uprawnionego należy odwołać się do art. 208 oraz art. 177 § 1 k.p.c.⁴⁴. Powód powinien wskazać prawo właściwe już w pozwie, a jeżeli tego nie uczyni, sąd powinien go wezwać do uzupełnienia pozwu, wyznaczając w tym celu odpowiedni termin. Po bezskutecznym upływie wspomnianego terminu postępowanie powinno zostać zawieszono⁴⁵.

Przedstawione rozwiązanie jest jednak oparte na założeniu o dopuszczalności nałożenia na stronę obowiązku podania materialnoprawnej podstawy powództwa i nie wydaje się trafne z przyczyn przedstawionych powyżej. Należy podzielić stanowisko, zgodnie z którym wskazanie jednego z dwóch systemów prawnych na podstawie art. 16 ust. 2 p.p.m. stanowi uprawnienie, a nie obowiązek osoby żądającej ochrony. Z tego względu wykluczone jest przymuszenie uprawnionego do dokonania wskazania⁴⁶.

Zdaniem M. Pilicha w braku wskazania prawa właściwego przez osobę żądającą ochrony sąd powinien udzielić pouczenia o możliwości dokonania wyboru.

⁴³ J. Balcarczyk, *Prawo właściwe dla dobrego imienia...*, s. 168–169.

⁴⁴ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1822, z późn. zm.). Na podstawie art. 208 § 1 k.p.c. „Przewodniczący, stosownie do okoliczności, wyda przed rozprawą na podstawie pozwu i innych pism procesowych zarządzenia mające na celu przygotowanie rozprawy”. Według art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c.: „Sąd może zawiesić postępowanie z urzędu: (...) 6) jeżeli na skutek braku lub wskazania złego adresu powoda albo niewskazania przez powoda w wyznaczonym terminie adresu pozwanego lub danych pozwalających sądowi na ustalenie numerów, o których mowa w art. 208¹, lub niewykonania przez powoda innych zarządzeń nie można nadać sprawie dalszego biegu”.

⁴⁵ J. Balcarczyk, *Prawo właściwe dla dobrego imienia...*, s. 169.

⁴⁶ M. Pilich, *Prawo właściwe...*, 2012, s. 639.

Podstawą normatywną tego rozwiązania ma być ustawa kolizyjna w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, w którym gwarantowano prawo do sądu. To właśnie realizacji powyższego prawa miałyby służyć pouczenie prowadzące do możliwości rozstrzygnięcia sprawy dzięki ustaleniu materialnoprawnej podstawy orzeczenia⁴⁷. Biorąc pod uwagę typowy przebieg procesu cywilnego, w którym powód wykazuje aktywność, należy spodziewać się, że powyższe działania doprowadzą do realizacji rozważanego uprawnienia. Przynajmniej z teoretycznego punktu widzenia należy jednak rozważyć sposób ustalenia prawa właściwego w przeciwnym wypadku.

Wskazanie prawa właściwego na podstawie art. 16 ust. 2 p.p.m. można uznać za okoliczność, od której zależy właściwość prawa. W razie braku takiego wskazania można rozważyć stosowanie art. 10 ust. 1 p.p.m.⁴⁸. Z dosłownej treści tego przepisu wynika, że dotyczy on wyłącznie sytuacji, w których nie ma możliwości ustalenia wspomnianych okoliczności, co oparte jest na założeniu, iż okoliczności te istnieją. W doktrynie proponuje się jednak stosowanie powołanego przepisu również w razie ich braku, argumentując, że w przeciwnym wypadku ustalenie prawa właściwego nie byłoby możliwe⁴⁹.

Alternatywą wobec powyższego rozwiązania jest ustalenie prawa właściwego na podstawie kryterium najściślejszego związku na zasadzie *analogiae legis*. Jest to kryterium stosowane w polskiej ustawie w ostatniej kolejności niemal w każdym przypadku, gdy prawa właściwego nie można ustalić w inny sposób⁵⁰.

Oba powyższe rozwiązania prowadzą do tego samego rezultatu, którym jest zastosowanie prawa najściślej związanego z żądaniem ochrony dóbr osobistych. Wydaje się, że z reguły będzie to jeden z systemów prawnych określonych w art. 16 ust. 2 p.p.m. Ustawodawca uznał bowiem, że to właśnie łączniki zawarte w powołanym przepisie wyrażają najściślejszy związek z żądaniem ochrony dóbr osobistych.

5. WNIOSKI

Prawo właściwe dla ochrony dóbr osobistych uregulowano w art. 16 ust. 2 p.p.m. za pomocą techniki wskazania alternatywnego. Powyższa norma kolizyjna zawiera dwa równorzędne łączniki, nie precyzując jednak, kto i w jaki spo-

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 640.

⁴⁹ P. Mostowik, *O postępowaniu w razie nieustalenia łączników kolizyjnych lub treści prawa obcego*, (w:) M. Pecyna, J. Pisuliński, M. Podrecka (red.), *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi*, Warszawa 2013, s. 715.

⁵⁰ *Ibidem*.

sób powinien określić, który z nich znajdzie zastosowanie. Zarówno językowe sformułowanie przepisu, jak i argumenty funkcjonalne przemawiają na rzecz wniosku, że uprawnienie to przysługuje osobie żądającej ochrony.

Zastosowanie przedstawionej wyżej metody regulacji powoduje, że do chwili wytoczenia powództwa nie jest możliwe ustalenie prawa właściwego. Oba systemy prawne pozostają potencjalnie właściwe do czasu, kiedy osoba żądająca ochrony wykona swoje uprawnienie. Następuje to w postępowaniu cywilnym, jednak ze względu na kolizyjnoprawne skutki rozważanej kompetencji nie można przyjąć, aby jej wykonywanie miało charakter wyłącznie czynności procesowej. Bardziej trafny wydaje się wniosek, że jest to jednostronny wybór prawa w szerokim rozumieniu albo podobny do niego przejaw kolizyjnej autonomii woli. O sposobie realizacji powyższego uprawnienia należy zatem rozstrzygać, stosując odpowiednio reguły dotyczące wyboru prawa.

W art. 16 ust. 2 p.p.m. nie uregulowano skutków braku wskazania prawa właściwego przez osobę uprawnioną. W takim przypadku sąd powinien zastosować prawo najściślej związane z daną sytuacją. Wydaje się, że z reguły będzie nim jedno z praw wskazanych w art. 16 ust. 2 p.p.m.

Norma wyrażona w art. 16 ust. 2 p.p.m. zawiera rozwiązanie oryginalne, nie stanowiące kontynuacji dotychczasowych rozwiązań przyjmowanych w polskim prawie kolizyjnym dla jakichkolwiek zagadnień z zakresu prawa prywatnego. Ustawodawca nie nawiązał również bezpośrednio do propozycji wysuwanych przez polską doktrynę w okresie poprzedzającym przyjęcie ustawy⁵¹ ani do regulacji prawa obcego. Możliwość zastosowania prawa wskazanego w jednym z dwóch łączników, w zależności od wyboru osoby żądającej ochrony, nie jest rozwiązaniem bezdyskusyjnym, może być jednak uznane za wyraz preferencji aksjologicznych ustawodawcy, polegających na uprzywilejowaniu osoby pokrzywdzonej oraz zapewnieniu ochrony dóbr osobistych w szerokim zakresie. W razie przyjęcia powyższego założenia wydaje się, że bardziej odpowiednim sposobem jego realizacji byłoby jednak wskazanie prawa zasadniczo właściwego wraz z pozostawieniem podmiotowi dochodzącemu ochrony możliwości żądania odstąpienia od jego zastosowania na rzecz innego systemu prawnego. Umożliwiłoby to zachowanie istoty przyjętego rozwiązania, ograniczając jednocześnie trudności związane ze sposobem wskazania prawa właściwego oraz wyłączając negatywne skutki braku takiego wskazania.

⁵¹ Zob. np. propozycja, którą sformułował T. Pajor, *O potrzebie zmiany prawa prywatnego międzynarodowego w zakresie zobowiązań nie wynikających z czynności prawnych*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2000, z. 3, s. 687–692.

BIBLIOGRAFIA

- Balcarczyk J., *Prawo właściwe dla dobrego imienia osoby fizycznej i jego ochrony*, Warszawa 2014
- Balcarczyk J., *Prawo właściwe dla zobowiązań wynikających z naruszenia dóbr osobistych w rozporządzeniu o prawie właściwym dla zobowiązań pozaumownych*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2011, t. 9
- Balcarczyk J., *Wybrane problemy związane z projektem ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe*, „Rejent” 2009, nr 7–8
- Czepelak M., *Wybór prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych w rozporządzeniu rzymskim II*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2009, z. 2
- Erciński T., *Ogólne zagadnienia stosowania prawa obcego przez sądy*, „Problemy Prawne Handlu Zagranicznego” 1995, t. 18
- Ernst U., *Polskie prawo prywatne międzynarodowe. Rekodyfikacja krajowa w czasach unifikacji europejskiej*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2013, z. 1
- Fuchs B., *Następczy wybór prawa*, (w:) M. Pazdan (red.), *Valeat aequitas. Księga pamiątkowa ofiarowana Księdzu Profesorowi Remigiuszowi Sobańskiemu*, Katowice 2000
- Mączyński A., *Kodyfikacyjne zagadnienia części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego*, (w:) A. Janik (red.), *Studia i rozprawy. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Calusowi*, Warszawa 2009
- Mączyński A., *Wskazanie kilku praw przez normę kolizyjną prawa prywatnego międzynarodowego*, (w:) A. Mączyński, M. Pazdan, A. Szpunar (red.), *Rozprawy z polskiego i europejskiego prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Józefowi Skąpskiemu*, Kraków 1994
- Mostowik P., *O postępowaniu w razie nieustalenia łączników kolizyjnych lub treści prawa obcego*, (w:) M. Pecyna, J. Pisuliński, M. Podrecka (red.), *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi*, Warszawa 2013
- Pajor T., *O potrzebie zmiany prawa prywatnego międzynarodowego w zakresie zobowiązań nie wynikających z czynności prawnych*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2000, z. 3
- Pajor T., *Odpowiedzialność deliktowa w prawie prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 1989
- Pazdan M., *Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym – aktualne tendencje*, (w:) M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar (red.), *Europeizacja prawa prywatnego*, Warszawa 2008
- Pazdan M., *Kolizyjnoprawny wybór prawa a inne przejawy autonomii woli w prawie prywatnym międzynarodowym*, (w:) A. Matlak, S. Stanisławska-Kloc (red.), *Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, Warszawa 2013
- Pazdan M., *Nowa polska ustawa o prawie prywatnym międzynarodowym*, „Państwo i Prawo” 2011, z. 6
- Pazdan M., *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2012
- Pilich M., *Dopuszczalność „milczącej” zgody na wybór statutu kontraktowego w toku procesu. Glosa do wyroku sądu apelacyjnego w Poznaniu z 24 stycznia 2006 roku, I ACa 795/05*, „Studia Iuridica” 2008, t. XLIX

- Pilich M., *Prawo właściwe dla dóbr osobistych i ich ochrony*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2012, z. 3
- Pilich M., *Prawo właściwe dla dóbr osobistych i ich ochrony*, (w:) J. Poczobut (red.), *Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego*, Warszawa 2013
- Przybyłowski K., *Prawo prywatne międzynarodowe. Część ogólna*, Lwów 1935
- Sapota A., *Chińskie prawo prywatne międzynarodowe*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2012, z. 1
- Skąpski J., *Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym w zakresie zobowiązań z umów*, Kraków 1964
- Świerczyński M., *Delikty internetowe w prawie prywatnym międzynarodowym*, Kraków 2006
- Uzasadnienie projektu ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe, druk Sejmu VI kadencji nr 1277
- Wałachowska M., *Kolizyjnoprawne aspekty naruszenia dóbr osobistych*, (w:) J. Balcarczyk (red.), *Dobra osobiste w XXI wieku: nowe wartości, zasady, technologie/Rights of Personality in the XXI Century: New Values, Rules, Technologies*, Warszawa 2012

INDICATION OF THE LAW APPLICABLE BY THE PERSON CLAIMING THE PROTECTION OF THE RIGHTS OF PERSONALITY UNDER THE ACT – PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Summary

Law applicable to the protection of the rights of personality rights is regulated by a method of alternative indication with two equivalent connecting factors. The legislator has not specify who and how should determine which one will apply. Both the linguistic formulation and functional arguments support the conclusion that it is the right of the claimant. In case of lack of such indication the court should apply the law which is most closely connected to the situation.

KEYWORDS

private international law, conflict of laws, choice of law, rights of personality

SŁOWA KLUCZOWE

prawo prywatne międzynarodowe, wybór prawa, dobra osobiste